

Kraanvogels in onze moderne wereld... zonder de mens redden ze het niet!

Gerard Ouweneel

Waar op aarde mens en kraanvogel met elkaar in aanraking kwamen, werd deze vogel voor de mens een symbool. Kraanvogels zouden zijn gezonden door de hemel, garandeerden geluk, een lang leven en stonden voor trouw en waakzaamheid. En in hoeveel gedichten, boeken, liederen, films, drama's en overleveringen spelen kraanvogels geen rol? Alle bewondering die deze grootste vliegende vogels ten deel viel, mocht niet baten. Op een wereld met vijftien miljard mensen lijkt voor dit wezen van grote ongerepte natuur en trekker over continenten niet langer plaats. In Afrika, Noord-Amerika, Europa, India, China, Japan en Australië, overal moet de mens deze adembenemende vogels te hulp komen.

Arasaki in Japan, het Poyangmeer in de Chinese provincie Jiangxi, Bharatpur in India, Aransas in Texas en Tram Chin in Vietnam zijn, met een rijtje andere vooral Oost-Aziatische locaties, plaatsen waar 's winters leden van een door de International Crane Foundation op de been gebracht netwerk tellers kraanvogels tellen.

In Arasaki gaat het om Monnikskraanvogels en Witnekkraanvogels. Deze soorten zijn ook op het Poyangmeer te vinden, waar bovendien vrijwel de gehele wereldpopulatie van de Siberische Witte Kraanvogel overwintert.

In Aransas gaat het om de Trompetkraanvogel, met minder dan 200 vogels de zeldzaamste.

In Tram Chin om de oostelijke ondersoort van de Saruskraanvogel, met zijn 140 centimeter lengte een van de grootste van de vijftien soorten. Van die vijftien behoren zeven tot de meest bedreigde vogels ter wereld. Bij enkele van de overige acht staan vraagtekens. Van de Prairiekraanvogel, broedvogel van Noord-Oost-Siberië tot plaatselijk in het zuiden van de Verenigde Staten en met een bedreigd restbestand op Cuba, zijn er ruim een half miljoen. Op de tweede plaats

komt 'onze' Kraanvogel waarvan het enorme broedgebied, reikend van Scandinavië tot nabij de Zee van Okhotsk, er maximaal 300.000 herbergt. Daarna de Jufferkraanvogel, van welke soort de populatieschattingen uiteenlopen.

Tellingen in winterkwartieren zijn de enige mogelijkheid om te komen tot aantalramingen. Want tijdens de broedtijd leven kraanvogels verspreid en teruggetrokken, vaak in ontoegankelijke gebieden, altijd schuw en waakzaam afstand houdend tot potentieel gevaar, zoals de mens. Zo werd van de uitsluitend in het verre oosten van Rusland broedende Monnikskraanvogel, het eerste nest pas in 1974 door ornithologen gezien en wel langs de middenloop van de Bikinrivier in Centraal-Ussurië. Het tellen van zich concentrerende kraanvogels is, waar ook ter wereld, een

In het centrum van het stadje Izumi, nabij Arasaki, staat op een monumentje iedere winter aangegeven hoeveel kraanvogels er die winter zijn geteld.

Foto: G.L. Ouweneel.

naam	verspreidingsgebied	omvang populatie
Kraanvogel	Europa, Azië	250.000 - 300.000
Zwarthalskraanvogel	Centraal-Azië	minder dan 6.000
Monnikskraanvogel	Oost-Azië	10.000 +
Canadese of Prairiekraanvogel	Noord-Amerika, Noord-Azië	500.000 +
Chinese Kraanvogel	Oost-Azië, Hokkaido	2.000
Trompetkraanvogel	Noord-Amerika	150
Witnekkraanvogel	Oost-Azië	5.000 - 5.700
Saruskraanvogel	Zuid-Oost-Azië, Australië	13.500 - 15.500
Brolgakraanvogel	Australië	20.000 - 100.000
Siberische Witte Kraanvogel	Noord-Oost-Siberië	minder dan 3.000
Leikraanvogel	Ethiopië, Zuid-Afrika	13.000 - 15.000
Jufferkraanvogel	Zuid-Oost-Europa, Azië	200.000 - 240.000
Stanleys Kraanvogel	Zuid-Afrika	20.800
Zwarte Kroonkraanvogel	Equatoriaal Afrika	66.500 - 77.500
Grijze Kroonkraanvogel	Oost- en Zuid-Oost-Afrika	85.000 - 95.000

Tabel 1. Overzicht soorten kraanvogels en wereldpopulatie.

enerverende taak, per definitie uit te voeren in vogelrijke terreinen. Wijde ruimtes, het naderend gerucht van de luide fanfarekreten en dan de lange falanxen invallende vogels tegen fraaie luchten. Een ambiance die kraanvogels vele vurige supporters bezorgde. Misschien is dat hun redding.

Arasaki

Bij Arasaki, gelegen ruim tien kilometer van de stad Izumi, op het zuidelijke Japanse eiland Kyushu, overwinteren 90% van alle Monnikskranen en ruim 30% van de wereldpopulatie Witnekkraanvogels. Voorts zijn er 's winters tientallen Kraanvogels, een paar Jufferkranen en Prairiekraanvogels en soms zelfs een Siberische Witte Kraanvogel. Arasaki kunnen kraanvogelfanaten dus niet overstaan. In februari 1988 reisden wij erheen. Van een plaats waar een 10.000 kraanvogels van half oktober tot in maart overwinteren, hadden wij ons een voorstelling 'in stijl' gemaakt. De werkelijkheid pakte anders uit. Van Kagoshima ging het met de huurauto door een kleinschalig en dichtbevolkt landschap met veel industrie, hoogspanningsleidingen en krap bemeten landbouwkaveltjes. Hier 10.000 kraanvogels? De eerste Monnikskranen zagen wij tussen groentekassen. Allengs werd duidelijk hoe het in Arasaki toeging. Vóór 1940 kwamen bijna 4000 kraanvogels overwinteren. Twintig jaar later nog slechts 375 Monnikskranen. Na veel problemen met boeren begon men op een omdijkte voormalige getijdenvlakte van 50 hectare de kraanvogels bij te voeren. Niet uit idealisme maar om de vogels van de akkers te houden. Met succes. Tegenwoordig rijdt men iedere ochtend om 7.30 uur 500 kilo tarwe uit en vanaf drie weken voor de vogels in maart vertrekken, ook 300 kilo verse sardientjes. Die sardientjes dienen om de vogels te laten aansterken voor de lange en gevaarlijke reis naar de broedgebieden en om ze in goede conditie aan het broedseizoen te laten beginnen. Omdat na de ochtendvoederpartij toch nog vogels gaan foerageren op akkertjes, waarvan de bezitters geen 'kraanvogelschadevergoeding' uit Tokio ontvangen, zijn er steeds spanningsvelden. Centrale figuur is Sueharo

Auteur met dode Witnekkraanvogel (draadslachtoffer), Arasaki, Japan.
Foto: Cyntia de Roever.

Matano, al ruim 25 jaar met kraanvogels in de weer. Matano exploiteert het gastenverblijf, verzorgt gewonde kraanvogels (soms 20 leidingslachtoffers per seizoen) en organiseert tellingen en de voedingen. Die laatste zijn een spektakel. Vanaf een pick-up wordt het voer op de kraanvogelvlakte gedeponneerd waarna, kort na de dropping, de grote vogels samendrommen op de route die het voertuig volgde. Dit alles onder begeleiding van de ooverdovende kraanvogelfanfares. Toen wij deze wilde wezens, afkomstig uit de wildernissen van Noord-Oost-Siberië, zo aan de leiband van de mens zagen, viel veel weg te slikken. Maar de formule heeft succes en levert de kraanvogels goodwill op.

Bussen vol Japanners, vaak voorzien van ons een minderwaardigheidscomplex bezorgende tele-apparatuur, kwamen kijken. Per saldo kregen wij in Arasaki veel adrenaline. Tussen de kraanvogels liepen een paar Rietganzen van de *middendorfi*-ondersoort, reusachtige vogels, niet veel kleiner dan de Monnikskranen.

Een paar dagen later, op Hokkaido, weer emoties. Nu bij de voorjaarsrituelen van Chinese Kraanvogels, in kniehoge sneeuw en bij temperaturen van min vijftien. Het verhaal van de Chinese Kraanvogel, op het noordelijke Japanse eiland Hokkaido, is een relaas met dramatiek, maar ook een voorbeeld hoe dankzij steun van de mens, een kwetsbare vogel het bolwerkt. Tijdens de op Hokkaido bijzonder strenge winter van 1952 begon de bevolking dertig in de buurt van havenstad Kushiro overwinterende vogels bij te voeren, omdat deze in moeilijkheden waren geraakt. Het jaar daarop herhaling en zo begon een evenement dat nu jaarlijks vele lieden trekt en niet alleen kranofielen. Want het schouwspel van de bijna 140 centimeter hoge vogels, met een vleugelspanwijdte van 250 centimeter, 'dansend en roepend' hun balts manifesterend in de subarctische ambiance van winters Hokkaido is weergaloos. Het zou tot 1972 duren eer George Archibald van de Crane Foundation vaststelde dat de vogels ook op Hokkaido broeden en wel in het 30.000 hectare metende Kushiromoeras. Winter 1991 verbleven 453 Chinese Kraanvogels op Hokkaido. De vogels overnachten in ijsvrij blijvende ondiepe, snelstromende riviertjes in bergen noordelijk van Kushiro. Het tafereel dat de grote witte vogelgestalten, staande in het water, in ochtendnevels oplevert is adembenemend, evenals de massale aankomst op voederterreinen. De Chinese Kraanvogels op Hokkaido zijn terug van bijna weggeweest.

Crane Foundation

Wat ging en gaat er mis met kraanvogels? Om voor alle misère alleen de klassieke oorzaken als jacht en in cultuur brengen van broedgebieden en winterkwartieren aan te voeren, is waarschijnlijk te simpel. Natuurlijk zijn er aantoonbare voorbeelden te over waar deze activiteiten catastrofaal ingrepen in het bestaan van soorten. Zo halveerde het bestand van de Stanleys Kraanvogel, Zuid-Afrika's nationale vogel, in twintig jaar. Oorzaak bestrijdingsmiddelen, de illegale vervolging en omzetting van Zuid-Afrika's graslanden, de broedbiotoop, in troosteloze dennen- en eucalyptusbossen. De Stanleys Kraanvogel, ook Paradijskraanvogel geheten, is een eendement met buiten Zuid-Afrika alleen nog vijftig paar in Etosha-Namibië, waar schrijver ze najaar 1995 waarnam. Jufferkranen kampen met in cultuur brengen van de steppen van Kazachstan, waar ze broeden en ze worden voorts tijdens hun trek naar India belaagd bij hun passage over Pakistan en/of Afghanistan. Voorjaar 1997 vielen echter in het gebied van de Beneden-Wolga optimistische geluiden te beluisteren over het aanpassingsvermogen van Jufferkranen. De meest bedreigde soorten broeden echter in uithoeken van onze wereld, die door de mens nog niet onder de voet gelopen zijn: Zwarthalskraanvogels in Tibet, Trompetkraanvogels in het onmetelijke Wood Buffalo van Noord-Canada en Siberische Witte Kraanvogels in de delta van de Kolymariëvier in Noord-Oost-Siberië. En ook de drie Oost-Aziatische soorten broeden veelal in moeilijk bereikbare en onbegaanbare gebieden, zodat valt te verwachten dat ze daar ongestoord jongen kunnen grootbrengen, voor het voortbestaan een eerste vereiste.

Aan het denken zet het droeve relaas van de westelijke populatie van de Siberische Witte

Chinese Kraanvogels, Hokkaido, Japan, februari 1988.

Foto: G.L. Ouweneel.

Kraanvogel. Deze broedt in het stroomgebied van de Ob, in een gebied waar natuur nog behoorlijk uit de voeten kan. Midden jaren zestig telde de populatie ruim 200 vogels, die bijna alle overwinterden in het befaamde Bharatpur, niet ver van Agra in India, waar drommen ornithologen zich vergaapten aan de bijzondere wezens uit het immense Siberië en ook aan Saruskraanvogels, 'onze' Kraanvogels en soms aan Jufferkranen. In 1970 kwamen nog 77 Siberische Witte Kraanvogels opdagen en in winter 1982-1983 nog 36. Nu is het bijna afgelopen, met onregelmatig nog een enkele vogel. In Bharatpur lopen wel enkele van ringen voorziene vogels, opgekweekt door de Crane Foundation in de Verenigde Staten en vandaar overgebracht, in de hoop dat ze zich voegen bij de wegwijnende populatie. Tot dusver gebeurde dat niet. Dan is er nog een ongeveer tien vogels tellend, nog westelijker net over de Oeral broedend groepje Siberische Witte Kraanvogels. Deze vogels trekken via de Wolgadelta en langs de westoever van de Kaspische Zee naar Iran, waar ze overwinteren. De nestplaats van deze populatie werd zeer recent ontdekt via een met een radiosatelliet uitgeruste vogel.

Maar, binnen dertig jaar een bestand van ruim 200 vogels exit. Waarom? De broedgebieden in Siberië lijken redelijk veilig en het winterkwartier in India idem. Vervolging tijdens de trek over Pakistan en Afghanistan is het enige gevaar dat de Siberische Witte Kraanvogels hebben te duchten. Nekte dat de vogels? Of heeft de soort zijn vitaliteit verloren, is het einde van zijn cyclus nabij? Uit het reilen en zeilen van de oostelijke populatie zal dat moeten blijken. Deze telt maximaal 2500 vogels (2877 in 1993). Eerst in 1983, tijdens een 'crane workshop' in Bharatpur, openbaarden Chinese deelnemers dat aan het Poyangmeer, in het stroomgebied van de Yangtze, Siberische Witte Kraanvogels overwinterden.

Een sensatie! In daaropvolgende jaren kwamen systematische tellingen van de grond, waaraan ook kranofielen van buiten China deelnamen. Toen medewerkers van de Crane Foundation voor het eerst rond het Poyangmeer de vluchten 'Siberiërs' zagen, kregen ze visioenen van een prairie met honderdduizenden Bizons, zo verklaarden ze later. In tegenstelling tot Bharatpur zijn de vogels in hun Chinese winterkwartier buitengewoon schuw. In hun broedgebied is het overigens niet anders. Het paartje in de Kolymadelta dat wij in juli 1993 waarnamen, hield kilometers afstand; de daar ook aanwezige Prairiekraanvogels waren minder schuw.

China

Zoals ook voor kraanvogels tijdens hun enorme trektochten tussen broedgebieden en winterkwartieren geen grenzen gelden, lukte het de Crane Foundation-deskundigen uit alle landen te mobiliseren. Begonnen in 1973 in Baraboo, Wisconsin (U.S.A.), organiseerde de organisatie in rap tempo craneworkshops in landen die een sleutelpositie innemen bij het behoud van kraanvogelsoorten: India, Japan, China en Botswana. Niet verbaast het dat de Crane Foundation zijn wortels heeft in Noord-Amerika. Hier immers was door ervaring de redding van de Trompetkraanvogel, de beroemde Whooping Crane van de Amerikanen die met nog zestien vogels in 1941, letterlijk van voor de poort van de eeuwigheid werd teruggehaald. Het overlevingsverhaal is overbekend. Tegenwoordig kan men van november tot in april in Texas, het winterkwartier van deze weergaloze vogels genieten. Inmiddels heeft de Crane Foundation 'thuis' alle kraanvogelsoorten, kweken ze ermee en poogt men wilde populaties te versterken, experimenteren ze met alternatieve trekroutes en de via haar netwerk volgt de organisatie alles wat waar dan ook op deze wereld met kraanvogels gebeurt. Najaar

Monnikskraanvogels en Witnekkraanvogels, Arasaki, Kyushu, Japan, februari 1988.

Foto: G.L. Ouweneel.

Overzicht van het Arasaki-reservaat op Kyushu, Japan.

Foto: G.L. Ouweneel.

1997 verscheen 'The Cranes: Status Survey and Conservation Action Plan', een programma met aanbevelingen voor bescherming van die soorten die er beroerd voorstaan.

Siberische Witte Kraanvogels, Bhoratpur, India, januari 1987.
Foto: G.L. Ouweneel.

Het ziet ernaar uit dat de gang van zaken in China de komende jaren bepalend zal zijn. In deze 1,2 miljard mensen tellende natie met zijn snel groeiende economie komen zeven soorten kraanvogels voor, meer dan in enig ander land. Het broedgebied van de Zwarthalskraanvogels

en het winterkwartier van Siberische Witte Kraanvogels liggen bijna geheel binnen China's grenzen. De natie bezit ruim dertig reservaten, die min of meer exclusief zijn gericht op bescherming van kraanvogels. Maar wat gaat er met het binnen het bassin van de Yangtzerivier gelegen Poyangmeer gebeuren, indien eenmaal de in uitvoering zijnde reusachtige 'Three Gorges Dam' gereed is en langs en rond de Yangtze zijn invloeden zal laten gelden? Najaar 1997 viel op Internet onder 'Siberian White Crane' te lezen dat in de Verenigde Staten de financiering van de 'Three Gorges Dam' ter discussie was gesteld in verband met de ommeuze vooruitzichten die het project heeft voor China's natuur.

Niet alles gaat mis. Recent vestigde de Saruskraanvogel zich vanuit Zuid-Oost-Azië in Australië, waar de soort floreert. Plezierig, omdat de Saruskraanvogel in Azië het allerminst voor de wind gaat. Zo nam het broedbestand in Bharatpur, India af van 27 paren in 1969 tot nihil in 1987. De Prairiekraanvogel in Noord-Amerika doet het uitstekend en dat geldt ook voor onze Kraanvogel in Noord-Europa, met tegenwoordig zelfs weer broedgevallen in Engeland en Frankrijk. Degenen die willen genieten van het schouwspel van grote aantallen Kraanvogels, kunnen binnen Europa best terecht, tijdens de trek op het Oostzee-eiland Rügen, in de Hortobágy in Hongarije, in Zuid-West-Spanje of, nog dichterbij, begin maart in Noord-Oost-Frankrijk. Een onvergetelijke ervaring! Wanneer je dit éénmaal hebt meegemaakt wil je het elk jaar weer zien!

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

LITERATUUR:

- Bryant, J. (1997): Population trends of American vagrants. *Birding World* 10: 340-349.
- Collar, N.J., M.J. Crosby & A.J. Stattersfield (1994): Birds to watch 2. The World List of Threatened Birds. *BirdLife Conservation Series* No. 4. BirdLife International. Cambridge.
- Hagemeljer, W.J.M. & M.J. Blair eds. (1997): The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T. & A.D. Poyser, London.
- del Hoyo, J., A. Elliott & J. Sargatal eds. (1996): Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Lynx Edicions, Barcelona.
- Harris, J. (1997): A Future for China's Cranes. *The ICF Bugle* 23 (3): 1-3.
- Meine, C.D. & G.W. Archibald (1997): The Cranes: Status Survey and Conservation Plan. Uitgave IUCN.
- Treuenfels, C.A. van (1989): Kraniche. *Vogel des Glücks*. Deutsche Lufthansa Aktiengesellschaft. Rasch und Röhring, Hamburg.
- Zich, A. (1997): China's Three Gorges. Before the flood. *National Geographic* 192 (3): 6-33.